

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

תוכן

- א. אחריהן קוראין ת"ח הממונין ... ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם.....1
- ב. סדר חיובי העליות.....2
- ג. אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור.....7
- ד. האי ספר אפטרטא ... שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה.....7
- ה. לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה ... אין כותבין ... בסירוגין.....8
- ו. דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב.....10
- ז. מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ... משום חשדא.....11
- ח. השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאליה גבר.....12

דף ס.

א. אחריהן קוראין ת"ח הממונין ... ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם

בשבת ויום טוב¹ ויום הכיפורים, שרבים העולים לתורה², קורין אחר הלוי תלמידי חכמים הממונים על הציבור³, ואחריהם תלמידי חכמים הראויין למנותן פרנסים על הציבור, מכיון שמצוה לקרות בי"ט אנשים המעמידים הקהלה, לפיכך הם קודמין לכפל אם אין שם ת"ח מופלג⁴, ואח"כ בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים על הציבור, שמחוייבים לכבדם בשביל כבוד אבותם שיש בזה כבוד לאבות, ואח"כ ראשי כנסיות וכל העם.

¹ שו"ע ונו"כ או"ח קלו

² מ"ב שם א

³ עוד שם [באליה רבה] תלמיד חכם בעל הוראה קודם לתלמיד חכם מפולפל ואין בעל הוראה. יראה, דהיינו סיני ועוקר הרים, סיני עדיף. פרי מגדים אשל אברהם בהקדמה לסימן

⁴ מ"ב שם ב מהמהרי"ל

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ומנהג היה שגדול הצבור הוא המסיים הסדרה⁵. אבל בימינו נהגו שגדול הציבור עולה שלישי או שישי⁶.

בפרשת שירה ועשרת הדברות⁷ נכון שיעלה לקריאה זו הגדול שבציבור, וכן נוהגין לקרותו למפטיר בד' פרשיות⁸ ובשבת שובה⁹.

וכל זה במקומות שאין מוכריזין¹⁰ המצות אלא שעומד הממונה וקורא לפי הכבוד, אבל במדינות אלו שמוכריז המצות ונופל המעות לצדקה, כל הקונה אותם יש לו רשות לקרות למי שירצה, ובלבד שגם הוא יקרא כל אחד לפי כבודו שלא יבא לידי מחלוקת¹¹. וכן יש לו להעלות החיובים.

ובמקום שהמנהג לכבד בקביעות לאדם מסויים כגון פרנס או ת"ח אינו יכול למחול כדי לכבד אדם מסויים מכיון שמסתבר שלא השליטו הקהל על אותה מצוה אלא לאותו איש ולא לאחרים אא"כ התנו בפירוש שיכול להעביר זכותו¹².

אבל אם קנה בדמים הוא ככל קנין דעלמא ויכול למכור זכותו לאחר¹³.

ב. סדר חיובי העליות

ועתה נסדר החיובים¹⁴ שהסגן הגבאי מחוייב¹⁵ לעוות לקרותם קודם לאחרים וכפי התקנות והנהגות שהנהיגו רבותינו הגדולים.

בימות החול

⁵ מ"ב שם ה' והוא מהמג"א עפ"י הבית יוסף (ריש סי' קל"ה ד"ה ונראה), וכך היה המנהג הקדום בספרד לעלות גדול הקהל בשביעי שהוא משלים,

⁶ שעפ"י הוזה"ק (פ' שלה, קס"ד ב) היא העליה החשובה ביותר שמרומזת נגד מדת יוסף והיא סגולה לאריכות ימים וליניצל מנוק.

⁷ לדוד אמת להחיד"א זי"ע סי' ה' סקל"ג.

⁸ ליקוטי מהרי"ח ושכן נהג הגר"א זי"ע.

⁹ בה"ט ומשנ"ב סוס"י תר"ב דאין נותנים עליה זו לנער.

¹⁰ מ"ב שם ד מהלבוש

¹¹ ומה שנוהגין באיזה קהלות קטנות לקרוא לפי השנים או לפי החתונה, עם הארץ קודם תלמיד חכם, לאו שפיר עבדי, ואיסורא הוא. פרי מגדים שם.

¹² מ"ב שם ה' וקנג עו ועיין שו"ת מהר"ם שיק האו"ח סי' ס"ב

¹³ מ"ב קנג שם ואע"ג ששם כתב שרק למי שהגון כמותו שם דאיירי לענין בית הכנסת וכו' מסתברא שלא נתנו לכל אחד אולם הכא הרי מוכרים העלייה לכל המרבה במחיר, אולם אם אין מוכרים אלא רק לסודג מסוים של אנשים, אם כן אינו רשאי להעביר אלא לשכמותו.

¹⁴ באור הלכה שם

¹⁵ אם אחד קנה עליה אחת ונזכר הסגן שיש חיוב שצריך לקרותו יכול לחזור בו שמכירה בטעות הוא.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

- א. חתן ביום חופתו. – כשיעשה החופה ביום זה הוא קודם לכל החיובים, אפילו לנער שנעשה בר מצוה ביום זה, וכ"ש שקודם ל"א"צ. אולם אם החופה לאחר השקיעה חיובו הוא ביום הבא¹⁶.
- ב. בר מצוה בו ביום.
- ג. אבי הבן ביום מילת בנו¹⁷.
- ד. אבי הבת כשקורא לה שם¹⁸.
- ה. בעל יולדת שאשתו באה היום לביהכ"נ, או שעבר מ' יום לזכר ופ' לנקיבה.
- ו. חתן בז' ימי המשתה אולם אינו בגדר חיוב¹⁹.

בשבת קודש

- א. נער שנעשה בר מצוה באותה שבת או בשבוע קודם²⁰ וטרם קיבל עלייה. והוא מתושבי העיר²¹, הוא קודם לכל החיובים כיון שהוא זמן חינוכו.
- ב. חתן בשבת קודם החתונה שמזמרים אותו²². קודם לכל החיובים, ואפילו אם לא תהיה החתונה באותו שבוע, כגון שהולך לעשות חופתו בעיר אחרת רחוק מכאן, דוחה ג"כ לכל החיובים ושוה לנער שנעשה בר מצוה, ואם צריך לתת לשניהם יטילו גורל.
- ג. בעל אשה יולדת²³ בשבת שהולכת לביהכ"נ²⁴. אבל אם היא חולה ואינה יכולה לילך אינו חיוב עד שתלך, ואם עברו מ"ם יום לזכר או שמונים לנקבה, הוא חיוב אף שאינה הולכת שהוא זמן הבאת הקרבן.

¹⁶ שו"ת שאילת שאול האו"ח סי' י"ח.

¹⁷ ט"ז בשו"ע יו"ד סי' ת' בשם שו"ת מהרש"ל סי' ע"א.

¹⁸ שאינו חיוב מן הדין שקריאת שם אינה חייבת להיות בעליה לתורה דוקא. שו"ת מנח"י ח"ד סי' ק"ז שכ"ה במחצה"ש על המג"א סי' רפ"ב

¹⁹ פמ"ג סי' קל"ה מ"ז סק"ב.

²⁰ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קכ"ט) כתב מפורש שאף שנעשה בר מצוה ביום ראשון יש לו חיוב עליה בשבת שאחריו וכ"כ בסידור דרך החיים, ומאידך השערי אפרים (בשער ב' סעי' י') סובר שאין לו חיוב עליה בשבת אא"כ נעשה בר מצוה בו ביום, אבל אם נעשה בר מצוה בימות החול אין לו חיוב עליה בשבת, והפמ"ג (באגרותיו אגרת ג' אות ו') מסתפק בזה.

²¹ ואם אין הנער שנעשה בר מצוה מתושבי העיר אף שמחוייבין לקרותו מ"מ אין דוחה שום חיוב של תושבי העיר

²² ואם היה החתן סבור שתהיה החתונה בשבוע זה ואח"כ נדחה החתונה והיה בשבוע אחר אם רוצה שיזמרו אותו שנית הוא חיוב לקרותו אז ואם לאו אינו חיוב.

²³ המפלת בעלה חיוב אא"כ הפילה צורה שאין אנו בקיאים בה. בשבת כשאשתו הולכת לביהכ"נ והיינו בין לבן ובן לבת.

²⁴ הוא קודם לחתן אחרי החתונה אפילו לבחור שנשא בתולה

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

- ד. חתן²⁵ בשבת שאחר החתונה שהיה חתונתו מיום ד' ואילך²⁶.
- ה. יאר צייט בשבת שהוא יום שמת בו אביו או אמו²⁷. וכשחל היא"צ בשבת, יש שנהגו²⁸ שיעלה לעליה מהז' קרואים ובשבת שלפני שבת זו יעלה למפטיר, ויש שנהגו שיעלה למפטיר היום, ונהרא נהרא ופשיטה²⁹.
- ו. אבי הבן כשהמילה בו ביום.
- ז. אבי ילד זכר בשבת שלפני המילה, ויש מקומות שנוהגין שגם המוהל והסנדק הם חיובים ויש שאין נוהגין כן רק מכבדין אותן בהגבהת הס"ת.
- ח. אבי הבת כשקורא לה שם. וי"א³⁰ שהוא קודם לאבי ילד זכר בשבת שלפני המילה.
- ט. חתן בשבת שאחר החתונה שהיה חתונתו קודם יום ד'.

²⁵ בחור שנשא בתולה קודם למי שנשא אלמנה ואלמנה לחלוצה וגרושה

²⁶ ודוחה חיוב יא"צ ואבי הבן לפני המילה. ודוקא שהוא בחור או שנשא בתולה וא"ל אינו חיוב

²⁷ יאר צייט הוא חיוב ונדרחה מפני שאר חיובים חוץ מחיוב אבי הילד קודם המילה ואפילו אם המילה באותו שבת נדרחה מפני היא"צ לפי שסופו לעלות בשבת שתלך לביהכ"נ

²⁸ באורחות חיים סי' רפ"ב סקט"ו בשם מהר"ח פלאני זצ"ל (בספרו משא חיים ובספר החיים סקכ"ה ובש"ת נשמת כל חי יו"ד סי' ע"ב) שיעלה בשבת זו לעליית אחד מהשבעה קרואים ובשבת הקודמת למפטיר כדי לזכות את נשמת הנפטר קודם יום דינו, וכן בש"ת חת"ס ח"ו סי' ק"ג מוכח דעולה בין הז' קרואים, וכ"ה בש"ת מעשה אברהם יו"ד סי' נ"ו (הובא ג"כ באור"ח שם), ומאידך בשערי אפרים שער ט' סעיף מ"ב כותב שיעלה למפטיר בשבת זו, וכ"כ בדרכי חיים פל"ד סעי' י"ב ובגשר החיים פל"ב סק"ב.

²⁹ באורחות חיים שם כותב דהמנהג לעלות לז' קרואים בשבת שחל בו יא"צ ולא למפטיר, ובקובץ מבית לוי חי"ב שכן מורה הגר"ש ואזנר שליט"א, וכן נתפשט המנהג ברוב המקומות וכמ"ש בפני ברוך סי' ל"ט סעי' י"ב בשם סי' זכרון אליהו, אמנם בדרכי חיים ושלום אות ר"י ובנימוקי או"ח סי' רפ"ב דהנה"ק ממונקאטש זצ"ל היה עולה למפטיר בשבת שחל בו יא"צ ולא בשבת שקדמה לו, ובאורחות רבנו ח"ג עמ' רל"ג שכן נהגו החזו"א והגר"י"ק זצ"ל, ובש"ת יהו"ד ח"ה סי' נ"ט ג"כ מכריע לנהוג כן, ובליקוטי תשובות מנחת יצחק סי' י"ב דעכ"פ אם יש שני בעלי יא"צ אחד בו ביום ואחד לאחר שבת יש להעדיף לתת המפטיר לזה שהיא"צ לאחר שבת וליא"צ בו ביום יתנו עליה מהז' קרואים, וכ"כ בש"ת משנה הלכות ח"ד סי' קנ"ג.

³⁰ דעת תורה סי' רפ"ב, וכן פסק בקיצור שו"ע סי' ע"ח סעי' י"א. ומסתברא דמ"מ בעל ברית בו ביום הוא קודם,

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

י. יא"צ שאינו ביום השבת רק בשבוע שאחריו, נוהגין לקרותו כשאין חיוב אחר. ונוהגין לקרותו למפטיר³¹. וגם בחל יום טוב באמצע השבוע בין שבת ליום היא"צ, יעלה למפטיר בשבת שקודם היא"צ³².

חתן אלמן שאין מזמרין אותו בשבת שקודם החתונה אינו חיוב אפילו אם היא בתולה, אולם אם אין חיובים יש לקרותו קודם לאחרים.

נער בשבת שלפני הבר מצוה³³.

מי שהיה חולה ונתרפא וכיו"ב שצריך לברך ברכת הגומל, יש לקרותו קודם לאחרים³⁴. נוהגין לקרות למי שעתיד לצאת לדרך ולהשתהות אחר השבת או בא מן הדרך.

נוהגין לחלוק כבוד לאורח נכבד ולקרותו והוא טוב ויפה אך אין דוחין שום חיוב מהחיובים הנזכרים.

נוהגין לקרות התוקע לעלות לתורה בר"ה, ויש מקומות שש"ץ המתפלל מוסף בר"ה הוא ג"כ חיוב לעלות לתורה באותו יום שהוא מתפלל, ודוקא אם הוא תוקע ומתפלל בחנם אבל אם בא בשכרו אינו חיוב כלל.

נוהגין לכבד בעליה³⁵ את אבי החתן ואבי הכלה בשבת שלפני החתונה, וכן אלמן או גרוש בשבת שלפני החתונה, ואבי נער בר מצוה כשמברך ברוך שפטרנו³⁶, בעל ספר תורה בקריאה הראשונה לאחר הכנסת הס"ת, גבאים וטובי העיר לאחר התמנותם, או לאחר התמנותם מחדש. וכל אלו קודמים לקבל עליה על פני שאר מתפללי ביהכ"נ, אך אינם דוחים שום חיוב.

אם יש שני חיובים שונים יטילו גורל מלבד אם אחד ת"ח הוא קודם.

³¹ ומקורו מהחיד"א בברכי יוסף סי' רפ"ד סק"א, ומובא מנהג זה גם בשערי אפרים שער מ' סעי' מ"ב וסידור דרך החיים וקיצושו"ע סי' ע"ח סעי' י"א, ובס' מקדש מלך על הוזה"ק (ויקהל רט"ו ע"ב) עפ"י מדרש הנעלם דעליית מפטיר בשבת שלפני היא"צ עדיפא מעליית אחרון ואמירת החצי קדיש, וכ"כ בבן איש חי תולדות אות כ"א, ועיי"ש דכל שכן שיועיל אם יעלה למפטיר בקרבנות המוספים או בפרשיות זכור ופרה. והוא עפ"י דברי הוזה"ק שעיקר עליית הנשמה מדרגה לדרגה הוא בשבת שקודם היא"צ, ועליית הבן למפטיר מסייע ועושה נייחא לנשמת הנפטר (כמ"ש ברמ"א יו"ד סי' שע"ו סעי' ד'), אך אינו בכלל החיובים, ולכן במקרה שאין די עליות לכל החיובים, הוא נדחה מפניהם, אך אם יש די עליות ויש חתן בשבת שלפני חתונתו יתנו לחתן עליה מהו' קרואים ובעל היא"צ יעלה למפטיר, וכ"ש שבעל יא"צ קודם לנער בשבת שלפני הבר מצוה.

³² וכ"כ בשו"ת בצ"ח ח"ב סי' ו', ובדרכי חו"ש אות ר"י שכן נהג הנה"ק ממונקאטש זצ"ל, ובשש"כ פס"ה הערה קל"ז כותב דמסתבר דגם ביום טוב יעלה למפטיר כשיש אפשרות לכך,

³³ שאין כלל חיוב לתת לנער עליית מפטיר ובודאי חתן קודם, ובס' הלכות והליכות לבר מצוה פ"ו הערה י"ח כותב שיש לתת עדיפות בעליית מפטיר לנער כי החתן יכול לעלות לאחד מהו' קרואים, משא"כ הנער שעדיין קטן הוא ואין באפשרותו לעלות רק למפטיר, ואם כי גם לנער בר מצוה אין שום מקור שיעלה למפטיר קודם הבר מצוה, מ"מ הרי גם לחתן אין שום מקור שיעלה למפטיר דווקא ושאינו מיא"צ דיש לו שורש בפוסקים.

³⁴ כיון שנחנו לברך בשעת קה"ת ומ"מ אינו דוחה שום חיוב כיון שמן הדין יכול לברך בעשרה אף בלאו עליה לס"ת יש לו לעשות כן ולא ידחה החיוב מפניו

³⁵ שערי אפרים שער ב' סעי' ג'.

³⁶ מקראי קודש ח"א כלל ו' אות ל"א.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

במקום שהמנהג למכור המצות ונופל המעות לצדקה, באלה שאינם מהחייבין רק משום מנהגא אין להפסיד צדקה בשבילם³⁷.

אורח שאינו מתפלל קבוע בביכ"נ זה, והוא חיוב, אם כי יש לתת לו עליה, מ"מ אין בכוחו לדחות חיוב ממתפללי ביהכ"נ הקבועים, אף שחיובו עדיף יותר במעלה משאר החייבים.

מי שיש לו עדיפות לעלות דוקא למפטיר, קודם לעליית מפטיר למי שאין לו עדיפות בכך, לפיכך יארציט קודם למפטיר לחתן או בר מצוה, וכן נער בשבת שקודם בר המצוה, שהרי יכולים הם לעלות במנין הז' קרואים. אך אם אינם יכולים לעלות אלא למסטיר הם קודמים לו כנ"ל.

ואף לבעלי עבירה³⁸ רשאים לתת עליה, ואין אתה³⁹ מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהם פרוצים בעריות ובביאות אסורות ואמרו חכמים רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע, אך לא יעלו אותם לפרשה שמדובר בה בענין העבירה שהלה חשוד עליה, דהמלבין פני חבריו אין לו חלק לעוה"ב.

אמנם העושה בפרהסיא⁴⁰, או מלגלג על דברי חכמים או שרגיל לדבר דברי אפיקורסות, אין זה מברך אלא מנאץ ואין לתת לו עליה.

ובזמננו אפילו אותם⁴¹ שמחללים שבת בפרהסיא, כיון שלא חונכו מימיהם לשמירת השבת והתורה, ואינם כופרים במציאות ה', בתורה מן השמים, או דברי חכמים, מותר לתת להם עליה, אולם ישתדלו שיהיה בביהכ"נ עשרה אנשים בלעדם, ולא יהיו בחשבון הז' קרואים והמפטיר, אלא אם יש לו יא"צ ומבקש עליה, כיון שאינו לכבוד עצמו אלא לכבוד אביו ואמו, אין למנוע ממנו קיום מנהג זה.

אך הכופרים והמומרים⁴² שאינם מאמינים במציאות השי"ת כגון הרפורמים או אלו שנשאנו נכריות, או ערלים אשר בשאט נפש וללא סיבה אינם נימולים, אסור לתת להם עליה ואסור לענות אמין אחר ברכותיהם, ואף שאר כיבודים כהוצאה והכנסה וכו' אין לתת להם, דחנופה לרשעים אסורה.

³⁷ ומ"מ תלוי לפי ראות עיני הסגן ומשמע מאחרונים דאף במקום שנהגו למכור כל העליות ולא להשגיח אף על החייבים מ"מ חתן בשבת שקודם החתונה וכן נער שנעשה בר מצוה אין דוחין אותם. ונ"ל שאף יתר החייבים הנ"ל ג"כ אין לדחותם מכל וכל שהוא מנהג קדמונים רק עכ"פ יתנו להם בעליות הנוספות.

³⁸ מ"ב קלח ה

³⁹ לשון הרמב"ם (בפכ"ב מהל' איסור"ב הי"ט)

⁴⁰ שערי אפרים שם, וע"ע שו"ת חכם צבי סי' ל"ח דיש מבני עמנו העושים מעשים אשר לא יעשו בישראל שאין הדעת סובלת שיתנו להם לעלות לתורה ולשאר מצוות הנהגות בביהכ"נ, ובשערי הלכה ומנהג או"ח סי' פ"ה דהחלטה בזה תלויה בכמה וכמה פרטים הן בנוגע לאופן הנהגתו של זה הרוצה לעלות לתורה והן בנוגע להנמצאים בביהכ"נ והרושם עליהם.

⁴¹ שו"ת אנ"מ ח"ב סי' נ"א וח"ג סי' י"ב וכ"ב, שו"ת מנח"י ח"ד סי' י', מנחת שלמה ח"ב סי' ד' אות י', אורחות רבנו ח"א עמ' קכ"ב בשם החזו"א והגריי"ק זצ"ל, שו"ת יחו"ד ר"ב סי' מ"ז.

⁴² שו"ת אנ"מ שם ונח"ג כא

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ג. אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד צבור

אין קורין⁴³ בספר תורה בציבור לברך עליה, אפילו בשעת הדחק כגון שאין להם ספר תורה אחרת, אלא בספר תורה הנקראת תורת ה' תמימה ואין בה חסרון ולא מום ולא פגם, ואפילו חומש אחד, וכתוב בגלילה כספר תורה ככל הלכותיו אין קורין בו משום כבוד הציבור, שלא יאמרו שאין להם ספר תורה שלימה וזה גנאי להם⁴⁴, עד שיהיו כל חמשה חומשין תפורין ביחד, וכתובים בגלילה ככל הלכות ספר תורה.

וכ"ש שאין לקרוא מן הספר המודפס, אפילו אם כל חמשת החומשים מחוברים יחד⁴⁵.

ישוב שאין להם ס"ת⁴⁶, נכון לקרות בחומשין על הבימה בעמידה⁴⁷, אך בלא ברכה, שלא תשתכח תורת קריאה, ולא יקרא להעולים בשם כמו שהמנהג לס"ת אלא הש"ץ יקרא הכל בקול רם לפניהם, ויאמר בסוף חצי קדיש⁴⁸. ויקראו אחר כך ההפטר ללא ברכות⁴⁹.

ובמקום שיש ס"ת ואין ש"ץ הבקי בנגינה בעל פה, נוהגים שאחד קורא מהחומש בלחש, והש"ץ קורא אחריו מס"ת הכשר⁵⁰.

המתפלל ביחידות⁵¹ או שאינו יכול לשמוע קריה"ת בציבור, יקרא לעצמו את הפרשה וההפטר מתוך חומש.

ד. האי ספר אפטרותא ... שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה

קוראים את ההפטר מתוך ספר, שכתובות בו ההפטרות בלבד, ואף על פי שמן הדין לא ניתן להיכתב אלא ספר שלם, ואסור לקרוא בספר שאינו שלם, מכל מקום התירו משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, כיון שאי אפשר, שאין לכל צבור וצבור יכולת לכתוב ספר נביאים שלם. ויש שנוהגים כן להפטיר

⁴³ שו"ע ונו"כ שם קמ"ג ב

⁴⁴ מ"ב שם ז' ושער הציון ו

⁴⁵ רמ"א שם.

⁴⁶ מ"ב שם ט

⁴⁷ אורח נאמן סק"ז

⁴⁸ בס' קרית ספר להמאירי מאמר א' ח"ב

⁴⁹ כה"ח סק"א בשם שכנה"ג וא"ר ולדוד אמת.

⁵⁰ מ"ב שם י

⁵¹ קצוה"ש סי' כ"ה סעי' י"ד.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

בספרי הפטרות גלולות⁵². ויש שכתבו שהדפוס הוא ככתיבה, ולפיכך מ"מ אם אין להם רק הפטרה הנדפסת בחומש יש לסמוך להקל שלא לבטל קריאת הפטרה.

אמנם בקהילות רבות נהגו לקרות ההפטרה מתוך החומש⁵³, שסמכו עצמם על הכרעת שו"ע הרב שהכריע כדעת הרשב"א בתשובה שלא נתקן כלל לקרוא ההפטרה בספר כשר⁵⁴. ובכתב סופר⁵⁵ כתב טעם אחר, דכיון שהתירו הדבר משום שאז לא הי' אפשר, שוב לא חזר הדבר לאיסורו גם עכשיו כשאפשר, שהרי גם בימיהם לא היה אי אפשר לכל הציבור לכתוב נביא שלם, ואעפ"כ התירו לכל הציבור.

אך לכתחלה בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדין שאז גם השמות נכתבים בקדושה משא"כ כשהוא על הנייר הנדפס וכן הנהיג הגר"א בקהלתו וכעת נתפשט זה בהרבה קהלות ישראל ואשרי חלקם.

ה. לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה ... אין כותבין ... בסירוגין

כבר התבאר במסכת יומא דף לז: שמותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ספר תורה⁵⁶, ויש מי שאומר שהם כס"ת לכל דבריהם, אלא שאין קורין בהם בצבור.

52

כתב הלבוש תמהתי על שלא ראיתי נוהגין לכתוב ההפטרות כדין ספר כי היה נ"ל שאין יוצאין כלל בקריאת ההפטרה בחומשים הנדפסין כיון שאין נכתבין בכל הלכות הס"ת או מגילה והמ"ז ומ"א יישבו המנהג וס"ל דאף שהוא ע"י דפוס וגם על הנייר ושלא בגלילה מותר לענין זה ומ"מ דעת המ"א דצריך לקרות ההפטרה מתוך נביא שלם הנדפס ולא מתוך הפטרה לבד הנדפסת בחומש וכן ג"כ דעת הא"ר ע"ש. משנה ברורה סימן רפד ס"ק א

⁵³ וכן המנהג בכל קהילות החסידים. ולא החמירו אפילו כדעת המג"א לקרות מתוך נביא שלם הנדפס. ⁵⁴ וכן מוכח ממה שכתב המג"א (סק"ו) והא"ר (סק"ב) שאם אין חומש ויש מי שיודע על פה קורין אותה בעל פה, ומוכח מזה דלא בעינן כלל ספר. ואף שעכשיו שנתגלית מלאכת הדפוס והספרים בזול (וא"כ היה לנו לאסור הדפסת ההפטרות בחומש משום האיסור לכתוב פרשיות) אעפ"כ מותר להדפיס או לכתוב ההפטרות לבדן, לפי שאף אם ידפיסו ספר נביא שלם על הנייר לא יהיה מותר לקרות בו אלא משום עת לעשות לה, כיון שאינו על עור בהמה מהורה ואינו עשוי בגלילה (שו"ע הרב שם).

⁵⁵ שו"ת או"ח סי' נא. ועי"ש שכתב שאין מדקדקים כהמג"א, ומעיד שם שגם בבהמ"ד של אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל (החת"ס) נקראה ההפטרה תמיד כנהוג בכ"מ מתוך החומשים.

⁵⁶ כלומר אם דבק תורה עם נביאים וכתובים אין קדושתם כקדושת ס"ת דכל יתר כחסי דמי. ש"ך ס"ק ב

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ולא יכתוב מגילה⁵⁷ בפני עצמה שיהיו בה פרשיות. ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלימה לחומש, מותר. ויש מתירים⁵⁸ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שהרי אין הכל יודעים בעל פה, ואין לכל העולם חומשים בבית הכנסת ויבואו לידי ביטול ק"ש ותפלה וכך המנהג פשוט בכל המדינות.

אולם מותר מעיקר הדין לכתוב מגילה⁵⁹ אחת ג' ג' תיבות בשטה אחת מרוחקים זה מזה⁶⁰, שכיון שיש בה שינוי, אינה דומה למגילה מספר תורה ומותרת. וי"א⁶¹ שמותר רק אם כותב שלש תיבות כאן ושלש תיבות רחוקות מהן בשיטה שנייה שאינם נקראות עם הראשונה

אין לרקום פסוקים על הטלית או הפרוכת וכן אין לכתוב פסוקים על כותל בית הכנסת⁶².

וכל זה בכתיבת סת"ם על קלף בצורה הכשרה לספר תורה אך אם מחסר או מיותר אותיות או שאינו כותב בכתיבה אשורית כתיבת סת"ם אין איסור כלל⁶³

יש נוהגים לכתוב פרשת פיטום הקטורת והברייתא שלה על קלף או גיל בכתב אשורי, כמו בספר תורה, וקוראים בה בכל יום, והיא סגולה לפרנסה. אולם י"א שלכתחלה אין לכתוב פרשת הקטורת על קלף בפני עצמו, אך אם עברו וכתבו זאת על קלף, מותר לקרוא בזה. וכן מותר לכתוב פרשת הקטורת כל ג' תיבות בשורה אחת. ויש מתירים⁶⁴ אף לכתחילה.

⁵⁷ יו"ד ונו"כ רפג א ב

⁵⁸ ש"ך ט"ז כשיטת הרי"ף

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם ג

⁶⁰ לבוש שם

⁶¹ ט"ז שם ב

⁶² ט"ז ופ"ת שם

⁶³ פ"ת שם ס"ק ב

⁶⁴ בתשובות והנהגות כרך ד סימן יח נראה לחלק דלא דמי להא דאין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, דהתם אסור, שלא צריך מכתב אשורית ובקלף ובקדושה, וכן הפסוקים על הכותל אין בזה שום צורך כלל, אבל כאן שגדולי עולם זצ"ל מעידים שמביא הצלחה ועושר כשנכתב בכתב אשורית בדיו ובקלף נראה שמותר, דאנן קיימא לן בהרי"ף דמשום עת לעשות מותר בכל ענין וכמובא בפת"ש, ומסתברא שבזמנם לפני המצאת הדפוס היו אצלם סידורים ובודאי כתבו פסוקים לבד כפי הנהוג אף שאינו ס"ת, שבמקום צורך התירו. וביותר נראה דעד כאן לא נאסר לכתוב בקלף כשכוונתו להתלמד בו אלא כשאינו ניכר בקלף לצורך מה נכתב, דכיון דנכתב ככתבי הקודש ואין בדעתו להשלימו לחומש אסור, אבל בג"ד דכותבין עם פרשת הקטורת שבתורה גם את המשניות והברייתות על קטורת, הלוא מוכח מתוכו שלא נכתב ככתבי קודש, אלא לסגולה לבד ואין בזה איסור, ואתי שפיר המנהג לכתוב פרשת הקטורת דכיון שסגולתה רבה מאד הוי צורך, ואיתנהי בהרחבת ההיתר דעת לעשות וגו', וכ"ש כשמצטרף ברייתות דמעיקר הדין לא נאסר. ואם כנים דברינו א"ש מה שנהגו לכתוב "ת"ר פיטום הקטורת כיצד" וכו', ולכאורה למה לן לכתוב דברים שבע"פ שעיך המצוה

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

נהגו⁶⁵ לכתוב פסוק שויתי ה' וגו' על עמוד השליח הצבור, ואין בזה איסור. ומה שנהגו בכמה קהלות בימי החגים, לתלות על כתלי בית הכנסת פסוקים, כמו ביום הכפורים "כי קדוש היום לאדונינו" (נחמיה ח, י), או "כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'", והוא מנהג קבוע מאבותיהם נוחי נפש, אף שיש להם על מה לסמוך, מכל מקום לכתחלה יש להורות שלא לעשות. ואם הדבר נעשה על ידי צילום אין בזה חשש.

אותם הכותבים על קופות של צדקה "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", וכיו"ב, אין למחות בידם. וכן מה שכותבים הפסוק או בשער בית הכנסת "זה השער לה' צדיקים יבואו בו". או "מה טובו אהליך", או "פתחו שערים", ופסוק "ויירא ויאמר מה נורא", וגם "למנצח בנגינות מזמור שיר" בצורת המנורה, ומסביב לה פסוקי תורה ונביאים, וכן בשטרי הכתובה כותבים פסוקים לסימן טוב והצלחה, בכל אלה אין לבטל המנהג.

דף ס:

ו. דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב

למרות שנפסק⁶⁶ שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה, נהגו לקרות כל דבר שרגיל ושגור בפי הכל⁶⁷, כגון פרשת הקרבנות, ברכת כהנים⁶⁸, וכן שאר פסוקים כגון פסוקי דזמרה ויושע וקריאת שמע וכיוצא בהן בעל פה⁶⁹. אבל אם אינו שגור בפי הכל אף על גב ששגור בפיו אסור⁷⁰.

וטעם הדבר משום שפסוקים שבתורה ונביאים וכתובים נדרשים מתוך חסרות ויתרות וקרי וכתוב ודכוותיה, ואם יקראו אותן על פה לא ירגישו אלו הענינים. וזהו בפסוקים

היא בע"פ ואסור בכתב ורק משום עת לעשות לה' התירו, והיה ראוי לכתוב בקלף רק הפסוקים, אכן לפמ"ש בכתבת הבריתא דוקא ניכר ומוכח שאינו פרשה דכתבי קודש, ומשום ה"ט צירפו הבריתא עמו.

⁶⁵ שו"ת יביע אומר חלק ט – יורה דעה סימן כג, ילקוט יוסף השכמת הבוקר סימן א – מהלכות השכמת הבוקר סעיף מא

⁶⁶ שו"ע ונו"כ או"ח מט

⁶⁷ ולענין אמירת הלל משמע בתוספות ישנים דיומא ג"כ שיש להקל עיין שם הטעם אבל כ"ז אם רגיל בפיו היטיב שלא יבוא למעות בו כי בקל יבוא למעות באמירת לא לנו לקאפטיל קל"ה ולא יצא ידי הלל וגם ברכתו יהיה לבטלה. באור הלכה שם.

⁶⁸ כתב המ"א המעיין בב"י יראה שיש דיעות שונות בטעם היתר אמירת אלו הדברים בע"פ לכן יש לזהר שלא לומר שום דבר בע"פ כי אם מה שנוכח פה בש"ע ובתשובת חו"י מתיר לומר כל ס' תהלים בע"פ דכיון שהוא לעורר רחמי ד' הו"ל כתפלה ונ"ל שיש לסמוך עליו דבלא"ה דעת העמ"ז והגר"א כהפוסקים דדוקא להוציא רבים ידי חובתן אסור. מ"ב שם ו

⁶⁹ מוציא אחרים באמירתו את הכתובים מצדד המ"א להחמיר שלא לומר בע"פ בכל גווניו וכן משמע מדברי הגר"א בביאורו. מ"ב שם ז

⁷⁰ מ"ב שם ד

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

שאינן שגורין בפי כל, הם אסורים לאומרן על פה שיש לחוש לזה, אבל אלו הפסוקים שאומרים בכל יום, הם שגורים בפי כל חסירותם ויתירותם ונקודותם, אומרים בעל פה ואין חוששין לזה.

ויש אומרים⁷¹ שכשכל אחד קורא לעצמו, כל אחד מדקדק ביותר במה שקורא בפיו ויודע אותו, ואין קפידא אם קורא על פה.

סומא⁷² מותר לקרות בע"פ משום עת לעשות לד' הפרו תורתך. וה"ה אם הוא בבית האסורים ואין יכול להשיג שם חומש.

מי שדורש ברבים בהרבה פסוקים שבתורה, וקשה לו לחפש בכל שעה בחומש מפני כבוד הצבור, אפשר שיש להקל⁷³.

יש אומרים⁷⁴ שראוי לומר 'ויכולו' בקידוש ליל שבת מתוך הסידור אם מוציא אחרים ידי חובתם, משום דהוי דברים שבכתב שאי אתה רשאי לאומרם בעל פה. ויש אומרים שאין צריך להקפיד על זה.

ז. מערבין בבית ישיב מפני דרכי שלום ... משום חשדא

כבר התבאר לעיל דף נט. שעירוב חצירות⁷⁵, אם רגילים ליתנו תמיד בבית ידוע, אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר⁷⁶, מפני דרכי שלום. כלומר משום חשד. י"א שטעמו שהואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם באת לשנות את מקומו הנכנסין לאותו הבית ולא יראו שם העירוב יחשדו לבני החצר

⁷¹ כתב הרדב"ז ח"א סימן קל"ה לקרות הפרשה בע"פ בשעה שש"ץ קורא אני נזהר אבל איני מוחה לאחרים משום דיש פוסקים הרבה שסוברים דהאיסור הוא דוקא אם מוציא בזה לאחרים ידי חובתן וכן כתב בעט"ז וביאור הגר"א. מ"ב שם ב

⁷² מ"ב שם א

⁷³ מ"ב שם ג

⁷⁴ בשמירת שבת כהלכתה (פרק מז סעיף לא והערה קנב) כתב דראוי לומר 'ויכולו' מתוך הסידור, דאף דשגור בפי כל, יש לדון שויכולו שגור רק בפי האנשים המקדשים אבל אצל הנשים אינו שגור. ואף שבש"ת מגדנות אליהו (ח"א סימן קי"ז) כתב דסני במה דהמקדשים שגור בפייהם, וכדברי המג"א על סופרי סת"ם. מ"מ היכא דמוציא אחרים ידי חובתם יש הרבה פוסקים שס"ל שגם אם שגור בפי כל, יש איסור לומר בעל פה, וכמו שהביא המשנ"ב (סק"ז) מהמגן אברהם בשם הב"ח, דבכהאי גוונא ראוי להחמיר שלא לומר בעל פה אפילו הדברים המוזכרים בשולחן ערוך, משום דיש לחוש לדעת הראשונים דעיקר האיסור הוא להוציא אחרים. וכן משמע בגר"א. ואף דויכולו אינו מעכב בקידוש, שהרי כבר אמרו בתפילה, וא"כ אין זה מיקרי מוציא אחרים ידי חובתם, מ"מ חוזר ואומרו בקידוש כדי להוציא בניו ובני ביתו, כמו שכתב המשנ"ב (סימן רעא סקמ"ה) בשם הטור. (אמנם בשולחן ערוך הרב (סימן רעא סקי"ט) כתב דהכוונה להוציא הקטנים, ובשמירת שבת כהלכתה (שם הערה קנו) הוכיח מדבריו דנשים פטורות משום שאינם בני עדות, עיין בכף החיים (סימן רסח סקל"ו) שמסתפק אם נשים חייבות באמירת ויכולו.

⁷⁵ שו"ע שם ונו"כ שסו ג

⁷⁶ ואפילו יש להם קצת טעם בדבר, אם לא דיש להם טעמא רבא דאז מותרין לשנותו. מ"ב שם כה

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

שמטלטלין בלי עירוב⁷⁷. וי"א⁷⁸ שטעמו הוא שיחשדו לבעה"ב זה, שגונב פת מן העירוב ולכך הוציאו אותו ממנו לבית אחר, ומתוך כך יבוא לידי מחלוקת עמהם.

אך אם לא הורגלו עדיין לזה הבית, אין להקפיד אם משנין לבית אחר⁷⁹. ואפילו מת הבעה"ב⁸⁰. ואפילו השני נותן מעות לבני החצר להניח בביתו, ואפילו הוא ת"ח והראשון עם הארץ אין לשנות.

אם בתחלת הנתינה התנו לשנות, מותר לשנות, ויש מאחרונים שמפקפקין בזה. וכל זה בעירוב שדרכו להניח אותו בבית בחנם, אבל דבר שצריכין ליתן מעות לזה יכולין לשנותו ליתן לאחר⁸¹, ואפילו אם להשני צריך ליתן ג"כ מעות. ואם עברו ונתנו בבית אחר, אין מחוייבין להוציא משם. ומיהו אם הנותן רוצה לחזור וליתנו במקום שהיה רגיל מתחלה, צ"ע למעשה אם הרשות בידו⁸².

ח. השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאלי

גבר

כבר התבאר לעיל דף נט: שאמת המים⁸³ המביאה מים מן הנהר לשדות ורגילין לעשות בורות למלאותן, כדי שאם תייבש האמה ימלאו מן הבור

⁷⁷ כן פירש"י בסוגיין ולפירש"י בודאי יש להחמיר אפילו מכר בית לאחר שלא לשנות מקום העירוב. מ"ב שם כז

⁷⁸ תוספות בסוגיא ולשיטתם במכר בית לאחר שלא לשנות מקום העירוב אפשר לומר דעל הלוקח לא יבוא לידי חשד ע"י הוצאת העירוב מביתו אחרי שמעולם לא היה העירוב בידו. מ"ב שם ובהגר"ז מוכח דאף להתוספות איכא משום חשדא

⁷⁹ מ"ב שם כד

⁸⁰ כן כתב באליה רבה, וכן מוכח מתוספות דיבור המתחיל משום חשדא בסוף הדיבור, עיין שם, ובפרט לפירוש רש"י שפירש משום חשדא דהיינו שיחשדו שמטלטלין בלי עירוב, בודאי שייך גם במת בעל הבית, וכן פסק הגר"ז. אכן מירושלמי שם על מתניתין דמערבין בבית ישן, דקאמר ובדיוור ישן, לפי מה שפירש הקרבן עדה שם, משמע דאם מת הבעל בית וכל שכנא אין מחוייב להניח העירוב שם. וצריך עיון. שער הציון שם ס"ק מז

⁸¹ כהאי גוונא ליכא חשדא, דיאמרו שעד עתה היו רוצים להנות לבעל הבית זה ועתה רוצים להנות לעוד איש אחר. שער הציון שם ס"ק כא

⁸² כן איתא בכנסת הגדולה, והמגן אברהם קצר בזה. ועיין בכנסת הגדולה, ומוכח שם דמה שסיים דהדבר צריך עיון הוא רק על הדין האחרון שכתב ומיהו וכו', ולפלא על המגן אברהם שהשמיט זה, ואולי בכונה השמיט משום דסבירא לה אם הורגל בבית השני אין רשות להוציא ממנו דתו איכא חשדא עליו, ואם לא הורגל סבירא לה דצריך להוציא דעל השני לא יהיה חשדא אם יוציאו ממנו כיון שלא הורגל בו מה שאין כן על הראשון שכבר הורגל בו איכא חשדא כשלא יחזירו לו העירוב שער הציון שם ס"ק כב

⁸³ שו"ע נו"כ חו"מ קע ב

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

וישקו השדות, מן הדין כיון שהמים הפקר הם לכל, כל הקודם בהן דרך הילוכן בלא סכירה, זכה.

אך תקנו חכמים שהבורות שבשדות העליונות שקדמו חפירתן קודם שהמשיכו האמה לכאן ימלאו תחלה, מפני שהן קרובים למוצא האמה, ויש להם רשות לסכור מי האמה עד שימלאו בורותיהם ואחר כך ימלאו התחתונים בורותם, ועשו חז"ל תקנה זו מפני דרכי שלום שלא תהא מחלוקת ביניהם לומר אני אסכור תחלה, אלא יסכרו כולם על הסדר שהם קרובים לאמה יותר לסכור תחלה ולא ימחו בידו.

אולם בנהר ההולך על פני השדות שמן הסתם קדם לבורות, וכן באמת המים הידועה שקדמה המשכתה קודם לחפירות הבורות. כל הרוצה לדלות ידלה דרך הילוכה, ואם בא אחד לסכור כדי שיחזור לו המים וישקה תחלה או למלאות בורו תחלה ואחר כך יפתח, ובא אחר שתחתיו למחות בידו לסכור כי הוא רוצה להשקות תחלה, בזה אמרו כל דאלים גבר.

דבר שהפוסקים חולקים בו ואין אחד מהם מוחזק, אם הוא דבר ששייך בו חלוקה חולקים ביניהם, ואם לא שייך בו חלוקה, כל דאלים גבר.⁸⁴

⁸⁴ מ"א סימן קלט סוף סעיף ד, ועי' בנו"כ שם, וכתב הט"ז דה"ה בכל תיקו שבש"ס, אף על גב דבעלמא ס"ל להרא"ש שהביא הטור בסימן ל בשמו דהממע"ה, מודה הכא כשאין שניהם מוחזקים שחולקים או כל דאלים גבר.